Mattia Preti
400 sena mit-twelid tiegħu

Kitba ta' Joseph Piscopo

Mattia Preti

Din is-sena qed jiġi ċċelebrat l-400 anniversarju mit-twelid tal-artist Mattia Preti. Dan l-artist twieled fis-sena 1613 f'raħal żgħir jismu Taverna fir-reġjun ta' Kalabrija fl-Italja. Sa minn ċkunitu beda juri nteress lejn il-pittura u flimkien ma' ħuh Gregorio fil-pittura beda jieħu t-taħriġ f'din l-arti. Fis-sena 1637 hu telaq lejn Napli sabiex jieħu l-istudju tal-arti b'iktar serjetà u beda jitħarreġ fil-bottega ta' Giovanni Battista Caracciolo.

Preti f'Ruma

Lejn is-sena 1630 Preti, iddeċieda li jittanta xortih fil-mekka tal-arti ta' dak iż-żmien, Ruma. Hemmhekk hu rfina l-istil Caraveġġisk tiegħu u beda jistudja wkoll xogħlijiet ta' artisti ċelebri ta' żmienu bħala Rubens, Reni u Lanfranco. F'dan il-perjodu Mattia Preti u ħuh Gregorio kienu studenti fl-*Accademia di San Luca*, fejn komplew isaħħu t-teknika tal-pittura tagħhom. F'Ruma, Mattia Preti dam sas-sena 1653. F'din is-sena hu maħsbub li kien offrut li jmexxi l-istess Akkademja li kien studja fiha, però hu għażel li jħalli Ruma u jitlaq lejn Napli.

Fost il-kapolavuri li Preti ħalla f'Ruma bla dubju hemm sett ta' tliet affreski li dan l-artist pitter fis-snin 1650-51 għall-Knisja ta' San Andrea della Valle. Dawn l-affreski ġganteski juru l-kruċifissjoni, l-martirju u d-difna ta' Sant'Andrija Appostlu u tħallsu minn Donna Olimpia, li kienet tiġi l-mara ta' ħu l-Papa Innoċenz X. Dawn l-affreski nkixfu fit-8 t'April 1651 u waslu biex permezz tagħhom iżid il-kummissjonijiet għal iktar xogħlijiet fi knejjes oħra f'Ruma u fil-madwar. Infatti sena wara lesta sett ta' affreski għall-knisja ta' San Biagio f'Modena.

Preti jmur lura Napli

Bejn is-snin 1653 u 1661, Preti mar ikompli bil-karriera tiegħu f'Napli. Dan kien perjodu ferm diffiċli f'Napli peress li din il-belt inħakmet mill-pesta li waslet sabiex kważi nqerdet nofs il-popolazzjoni. F'Napli Preti beda jirċievi diversi ordnijiet għall-affreski mħallsa minn diversi Konfraternitajiet b'rabta mal-pesta. Ħafna minn dawn

intilfu mal-milja tas-snin u minnhom baqa' biss il-buzzetti. Barra minn dawn ix-xogħlijiet Preti beda jirċievi diversi kummissjonijiet minn Knejjes u Nobbli Naplitani. Fost l-akbar xogħlijiet li Preti ħadem f'Napli nsibu l-kwadri ta' San Bastjan (1657), kwadri li juru episodji mill-ħajja ta' Ċelestinu V u Santa Katarina ta' Lixandra (1657-1659) u l-kwadru li juri l-adorazzjoni tal-Kurċifiss minn San Franġisk u qaddisin oħra Franġiskani (1660). Bosta esperti tal-arti jsostnu li Mattia Preti laħaq il-quċċata tiegħu f'dik li hi teknika propju waqt il-perjodu li hu qatta' f'din il-belt.

Preti f'Malta

Għalkemm Preti ġie Malta fis-sena 1661 ir-relazzjoni tiegħu ma' pajjiżna tmur lura għoxrin sena qabel. Infatti fis-sena 1641, il-Papa Urbanu VII kien talab lill-Gran Mastru tal-Ordni ta' San Ġwann Giovanni Lascaris sabiex Preti jinħatar Kavallier. Wara li fis-sena 1657 miet dan il-Gran Mastru l-mexxej il-ġdid tal-Ordni, Martin De Redin kompla bix-xogħol fuq il-Kon Katidral ta' San Ġwann. Fost l-affarijiet li għamel kien li kiteb lill-ħabib tiegħu f'Napli sabiex iqabbad l-aħjar pittur li kien hemm f'din il-belt sabiex ipitter kwadru ta' San Francesco Saverju għall-Kappella tal-Lingwa t'Aragona. Dan il-qaddis kien twieled f'Navarra, il-post fejn trabba De Redin.

Preti għamel dan ix-xogħol bla dewmien u l-pittura waslet Malta f'Marzu 1658. Fis-sena 1661, Preti nħatar Kavallier tal-istess Ordni u ġie mqabbad mill-Gran Mastru Raphael Cottoner sabiex jiddekora s-saqaf tal-Kon Katidral b'episodji mill-ħajja ta' San Ġwann Battista, patrun tal-Ordni. Preti lesta dan is-saqaf majestuż fis-sena 1666. Bla dubju din l-opra hi kkunsidrata bħala l-aħjar opra li dan l-artist ħalla f'pajjiżna.

Il-ħidma tiegħu f'Malta waslitu sabiex jibda jirċievi kummissjonijiet minn diversi parroċċi Maltin li xtaqu jżejnu l-Knejjes tagħhom bl-arti sagra ta' dan l-artist. Fost dawn insemmu l-Knejjes Parrokkjali taż-Żurrieq, tal-Birgu, tas-Siġġiewi, ta' Ħal Qormi kif ukoll ta' Ħal Luqa. L-aktar li ħalla opri kien fil-Knisja taż-Żurrieq, il-post fejn kien mar jgħix minħabba l-pesta tal-1676. Barra minnhekk Preti pitter ukoll xogħlijiet għal diversi nobbli madwar l-Ewropa, l-aktar fl-Italja, fi Spanja u fil-Ġermanja.

Ix-xogħol tal-Preti f'Ħal Luqa

Għall-Knisja Parrokkjali ta' Ħal Luqa, Preti kien ikkummissjonat erba' xogħlijiet: San Duminku ta' Soriano, il-Missier Etern, il-martirju ta' Sant'Andrija u l-Assunzjoni. Dawn ix-xogħlijiet ġew ikkummissjonati bejn is-snin 1678 u 1669 u ħadu post pitturi oħrajn li wħud minnhom għadhom jeżistu sallum

San Duminku ta' Soriano

L-ewwel pittura li Preti pitter għall-Knisja ta' Ħal Luqa kien dak ta' San Duminku ta' Soriano li sar fis-sena 1678 għal spejjeż ta' ċertu Duminku Barbara, li kien jieħu ħsieb dan l-artal. Dan il-kwadru ntilef wara li flimkien ma' kwadri oħrajn inqalgħu mill-Knisja meta bdew jinbnew in-navi fil-bidu tas-seklu għoxrin. Sallum dan il-kwadru għadu ħadd ma jaf x'sar minnu. Għalhekk ma nistgħux ngħidu kif kien dan il-kwadru nistgħu nagħmlu referenza għall-pittura tal-istess qaddis li Preti pitter għall-knisja ddedikata lil San Duminku f'Taverna. Hawnhekk naraw lil San Duminku ta' Soriano flimkien ma' San Duminku ta' Gużman jagħtu qima lill-Madonna.

Il-Missier Etern

Kwadru ieħor li jinsab f'Ħal Luqa hu dak tal-Missier Etern. Dan l-inkwatru, li llum jinsab fil-Mużew Parrokkjali, juri lill-Missier Etern raffigurat bħala raġel xiħ qed iħares lejn id-dinja waqt li fuq rasu hemm l-Ispirtu s-Santu. Dan il-kwadru kien jifforma parti mill-artal ta' San Duminku ta' Soriano imma maż-żmien dan inqala' minħabba tibdil fil-prospettiva tal-artal. Dan il-kwadru sar fis-sena 1678 bl-ispejjeż għal darb'oħra jitħallsu minn Duminku Barbara.

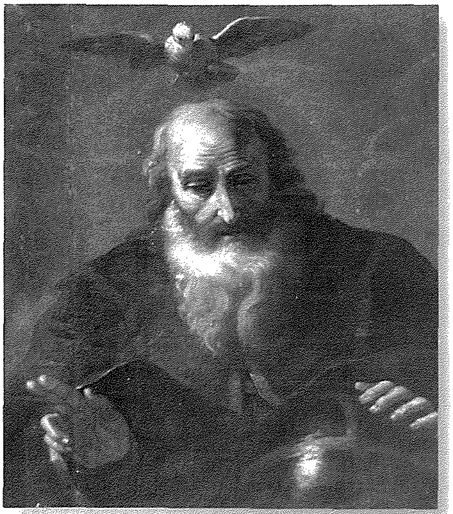

Il-Missier Etern

Dan is-suġġett Preti kien diġà pittru drabi oħra. Infatti f'Taverna nsibu dan is-suġġett mpitter għall-Knisja ta' San Duminku (ċ1672) u għall-Knisja ta' Santa Barbara (ċ1679). F'Malta Preti pitter dan is-suġġett ukoll għall-Knisja Arċipretali taż-Żurrieq. Dan il-kwadru sallum għadu jidher fuq dak titulari mpitter mill-istess artist.

Il-Martirju ta' Sant'Andrija

Il-pittura li turi l-martirju ta' Sant'Andrija ġġib id-data 1687 u saret sabiex tinbidel pittura eqdem u iżgħar li kienet saret minn Filippu Dingli. Din tħallset mill-poplu Ħalluqi. Għalkemm dan il-kwadru jġib l-isem ta' Preti ħafna esperti fuq dan l-artist isostnu li dan kien mgħejjun minn xi allievi li kellu fil-bottega tiegħu. Din l-għajnuna Preti kien idur għaliha minħabba l-ammont kbir ta' xogħlijiet li kien imqabbad jagħmel.

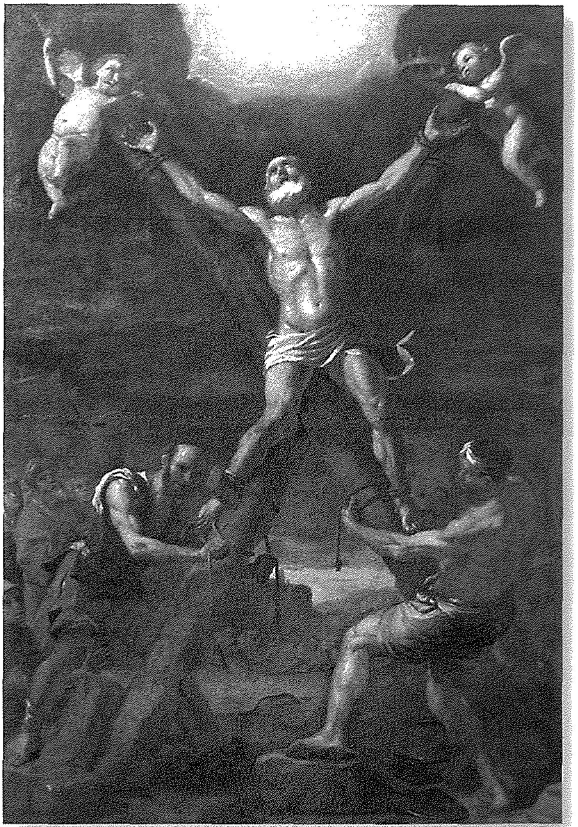

Il-Martirju ta' Sant'Andrija

L-artist uża sistema ta' *chiaro scuro* sabiex joħloq effett kiebi. Is-simmetrija maħluqa mis-salib tal-martirju jagħmel il-kwadru inqas movimentat għax litteralment jaqsam il-parti t'isfel mill-parti ta' fuq. Il-parti t'isfel turina l-ħażen (irrafigurat mill-manigoldi) u n-naħa ta' fuq turina l-glorja milħuqa permezz tal-martirju. Is-sema tidher miftuħa lesta biex tilqa' lir-ruħ ta' dan l-Appostlu waqt li hemm żewġ puttini bis-simboli tal-glorja u l-martirju. Fis-sena 1956 dan il-kwadru kien ġie restawrat mill-Professur Oscar Testa.

L-Assunta

Bla dubju l-kwadru tal-Assunta hu meqjus bħala wieħed mill-isbaħ xogħlijiet tal-Preti. Din ġiet imħallsa fis-sena 1669 minn ċertu Duminku Farrugia, sabiex titpoġġa fuq artal li kien twaqqaf fuq ordni tal-Isqof Balaguer. Dan l-Isqof kien ta din l-ordni wara li dan kien ipprofana l-Kappella magħrufa bħala Santa Marija tal-Ibwar li kienet tinsab f'Ħal Farruġ. Din il-Kappella kienet inbniet qabel is-sena 1575 u fiha kienu ndifnu xi vittmi tal-pesta tas-sena li ħakmet lil Malta fis-snin 1592-93. Però sas-sena 1656 din kienet ingħalqet u spiċċat f'sitwazzjoni ħażina ħafna.

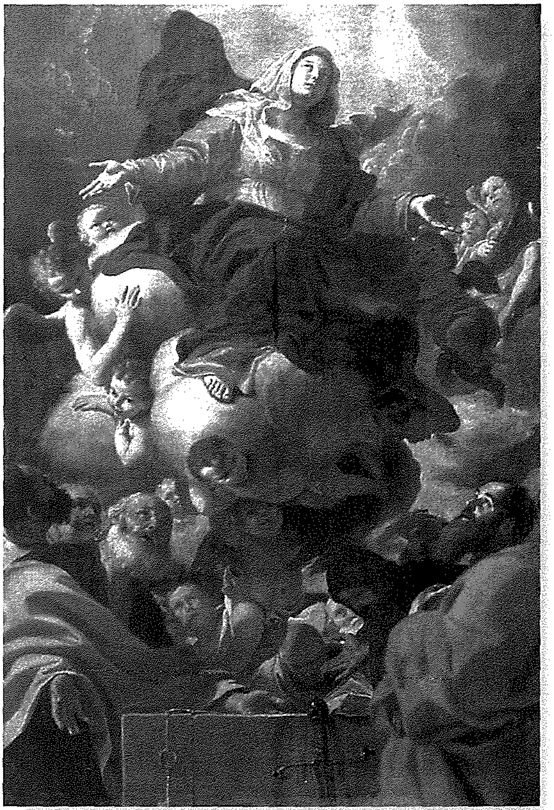

L-Assunzjoni tal-Verġni Marija

Il-pittur Kalabriż jippreżentalna lil Marija tielgħa s-sema fuq is-sħab akkumpanjata minn numru ta' puttini, waqt li dawk li marru jżuru l-qabar tagħha qed jistagħġbu b'dak li qed jaraw jiġri quddiem għajnejhom. Preti jtina l-ikonografija tradizzjonali tal-Assunzjoni: Marija tidher serena, wiċċha jħares 'il fuq waqt li b'idejha miftuħin qiegħdha lesta sabiex tidħol għall-ħajja eterna. Id-dawl qawwi li ġej minn naħa ta' fuq joħloq kuntrast qawwi mal-kuluri pjuttost skuri użati mill-artist fin-naħa t'isfel tal-pittura. F'din il-pittura, Preti uża l-istess stil li kien uża għall-pittura li turi l-glorja ta' San Pietru u San Pawl u li l-artist kien għamel fis-snin 1651-52 u li llum tinsab fil-Mużew Ċiviku ta' Taverna.

Konklużjoni

Mattia Preti, jew aħjar il *Cavalliere Calabrese*, miet fl-4 ta' Ġunju 1699 meta kellu 86 sena u ndifen fil-Kon Katidral ta' San Ġwann. Fuq il-qabar tiegħu tqiegħdet lapida bl-armi ta' Taverna u ta' Malta. Skont kif kien xtaq hu ndifen fl-aħħar pinzell li kien uża.

Żgur li Preti kien wieħed mill-aqwa artisti ta' nofs is-seklu sbatax u wieħed mill-aqwa tal-era Barokka. Preti żied il-preġju tal-arti Taljana madwar l-Ewropa. L-opri artistiċi tiegħu llum isebbħu l-iktar mużewijiet rinomati fid-dinja fosthom fil-Louvre, f'Pariġi u fin-*National Gallery* ta' Londra. F'dan il-mużew hu għandu pittura li turi t-tieġ ta' Kana u li tinsab f'parti ċentrali ta' dan il-mużew. Pitturi oħrajn jinsabu fil-*Metropolitan Museum* ta' New York kif ukoll fil-Mużew Nazzjonali tal-Arti ta' Liverpool.

Referenzi

Cassar Mario, *Xogħol Mattia Preti f'Ħal Luqa* - Programm tal-Festa 2003 - Għaqda Mużikali Sant'Andrija.
Mancini Michela - *Mattia Preti e la Storia di San Giovanni per la Co-Cattedrale di Valletta* (2008).
Terribile Tony - *Teżori fil-Knejjes Maltin* (2008).